

Yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa tarvitaan kvantitatiivisia menetelmiä

■ Vesa Kannianen

Tuoreen yliopistouudistuksen taustoja tulkittaessa on ilmeistä, että yhteiskunta ja sen veronmaksajat ovat halunneet kyseenalaistaa korkeakoulujen nykyisen suorituskyvyn niin tutkimustyössä kuin ehkä opetuksessakin. On oletettavissa, että arviointipaineet esim. yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen suunnalla olisivat vahvistumassa. Miten yhteiskuntatieteet voivat parhaiten säilyttää tuntumansa alan kansainvälisen tutkimustyön eturintamaan? Ovatko ne tutkimusmenetelmiensä puolesta ajan hermolla?

Erik Allardt – tule takaisin

1960-luvulla elettiin yhteiskuntatieteissä uusien tutkimusalueiden nousun aikaa. Sosiologias-

sa Erik Allardt ja Antti Eskola kouluttivat opiskelijat. Kvantitatiivisilla tutkimusmenetelmillä oli niille kuuluva paikkansa. Allardin jälkeen monet sosiaalitieteet ovat esim. väestötiedettä ja sosiaalipsykologiaa lukuun ottamatta etäännyneet kvantitatiivisesta empiiriseen todellisuuteen perustuvasta tutkimusotteesta. Toki pieniä kvantitatiivisen tutkimuksen saarekkeita on Suomessa silti kaikkien yhteiskuntatieteiden sisällä.

Allardtin jälkeiseen sosiaalitieteiden yleiskuvaan eivät kvantitatiiviset tutkimusmenetelmät ole samassa määrin kuuluneet. Väitöskirjat ovat usein menetelmävapaita, tavallaan pitkiä esseitä tai kaunokirjojen luonteisia. Niitäkin saa joukossa olla. Kun arvosanakulttuuri ne kuitenkin

vielä palkitsee, opiskeleva nuoriso saa väärän signaalin. Parasta, mitä tutkijanuraa harkitsevalle nuorelle voi tarjota, on kehottaa opiskelemaan tutkimusmenetelmät.

Kaksikymmentä vuotta sitten, 1991–93 Suomi oli ajautunut tuskalliseen yli kolme vuotta kestäneeseen lamaan. Kokonaistulot putosivat 13 %. Yhteiskunnalliset ongelmat kärjistyivät, todellinen työttömyys ylitti 20 %, turvattomuus lisääntyi ja elämäntöitä tuhoutui. Hyvinvointiyhteiskunta voi pahoin. Laman tuskat jaettiin epätasaisesti.

Miten yhteiskuntatieteellinen korkeakoulu-tutkimus reagoi vuosisadan pahimpaan lamaan? Aikanaan ministerinä toiminut Osmo Soininvaara summeerasi myöhemmin eräässä tilaisuudessa: sosiaalitieteellisestä tutkimuksesta ei tullut minkäänlaista apua yhteiskunnalliselle päätöksenteolle. Sosiologien keskeisin tutkimuskohde – julkisuudesta päätellen – oli suomalaisten seksi. Seksitutkimus toki tyydytti kriteerin kvantitatiivisten aineistojen käyttämisestä. Eikä uusia tutkimusohjelma polkaista käyntiin pikavauhdilla. Silti on pakko yhtyä Soininvaaran lausumaan.

Tutkijakoulutus

Helsingin yliopiston valtiotieteellisessä tiedekunnassa pohditaan paraikaa strukturoidun tutkijakoulutuksen käynnistämistä kaikille oppiaineille. Parempi myöhään kuin ei milloinkaan. Tieteenalat tarvitsevat metodikylypyä. Todettakoon, että kansantaloustieteessä on 20 vuotta toiminut amerikkalaismallinen tutkijankoulutusohjelma, KAVA, jossa kvantitatiivisten tutkimusmenetelmien (peliteoria, kontrolliteoria, ekonometria hienouksineen) haltuunotto on oleellinen osa koulutusta varsinaisen teoriaopiskelun ohella. Tosiasia onkin, että maisterintutkinto kansantaloustieteessä ei voi tarjota metodisia valmiuksia väitöskirjatyon käynnistämiseksi. KAVAn kaksivuotinen koulutus on välttämätön.

Myös valtio-oppi Suomessa hyötyisi menetelmällisen osaamisen vahvistumisesta. Olen tietoinen, että valtio-opissa toki tehdään esim. äänestysteoriassa ja ekonometrinen menetelmien avulla muissa aiheissa vahvaa perustutkimusta. Yhdysvaltain johtavissa yliopistoissa on menty paljon pidemmälle: kansantaloustie-

teen ja valtio-opin jatko-opiskelijat osallistuvat siellä samoille menetelmäkursseille. Tutkimuskysymykset ovat osaksi samoja, tutkimusalueiden raja on siitä syystä häilyvä, osa tutkijoista tekee tuloksekasta yhteistyötä ja osa julkaisee samoissa tieteellisissä aikakauslehdissäkin. On päivän selvää, että hyödyllisin analyttinen väline yhteisön sisäisten mekanismien tutkimisessa kansantaloustieteessä, valtio-opissa ja monissa sosiaalitieteissä on nimenomaan peliteoria. Kansantaloustieteessä ja Yhdysvalloissa se on myös politiikan tutkimuksessa jokapäiväinen väline. Parantuneet tietoaaineistot ja modernit ekonometriset menetelmät ovat myös valtioppineiden käytössä.

Tieteenalojen kohtaaminen

Biologisten prosessien ja taloudellisten mekanismien samankaltaisuus on viime vuosikymmeninä johtanut evoluutiopsykologian nousuun varteenotettavaksi teoriapohjaksi monia yhteisöjen sisäisiä mekanismeja analysoitaessa. Hyöty-kustannus-prinsiippi tuntuu säätelevän ihmisen altruistista käyttäytymistä ja yhteistyökannusteita siinä missä geneettisten ja memeeettisten prosessienkin dynamiikkaa. Neurotalous-tiede on liittoutunut aivotutkimuksen kanssa ja auttanut lisäämään ihmisen ymmärrystä siitä, mitä aivoissamme tapahtuu. On tiedossa, että oksitosiini-hormoni säätelee ihmisen tunne-elämää ja auttaa tarjoamaan biologisen selityksen sille, miksi meillä on 1700-luvulla kirjoittaneen Adam Smithin tunnistamat *sympatia*- ja *empathiatunteet*. Kun biologit jo 1970-luvulla John Maynard Smithin johdolla näkivät peliteorian hyödyllisyyden evolutiivisesti stabiilien tasapainojen luonnehdinnassa, taloustieteen matemaattikot ovat jatkaneet ja kehittäneet evolutiivisten pelien formaalin teorian.

Globaalissa maailmantaloudessa edetään historiallista vaihetta. Ostovoimapariteetilla mitattuna Kiinan talous on jo saavuttanut Yhdysvaltain kansantalouden mittasuhteet. Kiina on näin ottanut sen paikan, joka sillä oli 1800-luvulla, ennen kuin Yhdysvallat oli päässyt kehityksen kärkeen toisen teollisen vallankumouksen siivittämänä. Muita suuria nousevia talouksia ovat

olleet Intia, Brasilia ja Indonesia. Näiden tosiasioiden valossa globalisaatiokeskustelu ja maailman köyhyydenvastainen taistelu tarvitsevat avukseen David Ricardon oivallusta maan suhteellisesta edusta ja siitä, kuinka se hankitaan. Myös Afrikan nousu on käynnistynyt. Etelä-Afrikassa on vahva tekemisen meininki. Myös köyhyyden vaivaamassa Saharan eteläpuoleisessa Afrikassa näkyy toivon merkkejä: BKT kasvaa 5–6 %:n vauhtia ja nousussa olleet pörssikurssit viestittävät positiivisista odotuksista. Matka on pitkä, mutta kehitysmaatutkimus ja taloustiede voisivat kohdata nykyistä paremmin.

Myös etiikka ja taloustiede ovat löytäneet toisensa. Tutustuminen laajaan kokeellisten psykologian tutkimusten kenttään on auttanut kansantaloustieteilijöitä kehittämään sitä ihmiskuvaa, joka alun perin oli jouduttu olettamaan kohtuullisen rajoittuneeksi. Hamiltonin sääntönä tunnettu lainalaisuus sukulaisuuden merkityksestä ihmisen sosiaalisen vuorovaikutuksen selittämisessä on tarjonnut uskottavan kandidaatin elämän suurten salaisuuksien selittämiseksi. Evoluutiopsykologisen tutkimuksen suuria saavutuksia on myös sen oivaltaminen, miksi yhteistyökyky ei rajoitu sukulaisuussuhteisiin ja mikä on vastavuoroisuuden rooli.

Teoreettisen viitekehyyksen puute

Kvantitatiivisen tutkimuksen ja menetelmien hyödyntäminen jää yhteiskuntatieteissä toisi-

naan tieteenfilosofisten pohdintojen ja diskursin jalkoihin. Kyllä tieteenfilosofiaakin sopii harrastaa, mutta se ei voi ainakaan liiaksi sivuuttaa varsinaista tutkimustoimintaa. Jos väitetään, että lainalaisuuksia ei ole ja että menetelmävapaa diskurssi riittää, kyse ei ole tieteestä. Ko. tieteenala voidaan lakkauttaa. Tieteen tehtävänä on etsiä ja identifoida lainalaisuuksia. Perään kuuluttamani analyyttis-kvantitatiivinen tutkimus ei tarkoita sitä, että kaikki pitää formuloida. On myös puhtaasti verbaalista mutta silti analyyttisyyden kriteerit täyttävää tutkimusta. Veronmaksajien tehtävä ei kuitenkaan voi olla mielipidekirjoittelun tukemista ja heidän tulee sietää yleistä tieteenfilosofistakin pohdiskelua vain rajoitetusti. Tieteen tekemisen on oltava etusijalla. Itsensä sivistämistä voi harrastaa sen ohella.

Yksi taustasy yhteiskuntatieteiden menetelmävapauteen lienee siinä, että monilta yhteiskuntatieteiltä puuttuu teoria. Tutkimusaiheet eivät perustu analyyttiseen traditioon. Mitä edellä on sanottu, viittaa siihen, että evoluutiopsykologista tutkimusta kannattaa tutkia tällaisen analyyttisen teorian löytymiseksi. Vakka itse olen kansantaloustieteilijä – tai ehkä juuri siitä syystä – tämä oivallus aikanaan muutti paljon sitä, miten ihmisestä ja ihmisen maailmasta ajatellen ja miten sitä tutkin.

Kirjoittaja on politiikan ja talouden tutkimuksen laitoksen professori Helsingin yliopistossa.